

Всичко което е нужно да
знаете за FAIR данните

КАК ДА НАПРАВИМ ДАННИТЕ СИ FAIR

Прилагането на принципите FAIR на практика може да варира за различните дисциплини, но следните насоки обикновено са приложими:

- Направете данните си откриваеми, като се уверите, че са описани с постоянен идентификатор, подробни метаданни и могат да се търсят и откриват онлайн.
- Направете данните си достъпни, като се уверите, че могат да бъдат извлечени онлайн, като използвате стандартни протоколи и въведете съответните ограничения, ако това е необходимо.
- Направете данните си оперативно съвместими с помощта на стандартни формати и стандарти и чрез използване на контролирани речници.
- Направете данните си повторно използваеми, като се уверите, че са добре документирани, с ясно обозначен лиценз, права за достъп и информация за произхода им, която да може да се чете машинно.
- Използвайте нови иновативни изследователски подходи и инструменти.

Откриваеми

Първата стъпка при (повторното) използване на данни е тяхното лесно откриване. Данните и метаданните трябва да бъдат лесни за намиране както за хората, така и за компютрите. Метаданните с възможност за машинно четене имат съществено значение за автоматичното откриване на множества от данни и услуги, така че това е съществен компонент при прилагане на принципите FAIR.

Достъпни

След като потребителите намерят търсените данни, трябва да знаят как могат да получат достъп до тях, като понякога това става чрез оторизация (контрол на достъпа) и автентификация (удостоверяване на автентичност/истинност).

Оперативно съвместими

Данните обикновено трябва да се интегрират с други данни и да са съвместими с приложения или работни процеси за анализ, съхранение и обработка.

Повторно използваеми

Крайната цел на FAIR е да се оптимизира повторната употреба на данни. За да се постигне това, метаданните и данните трябва да бъдат добре описани, така че да могат да бъдат репликирани и/или комбинирани в различни среди.

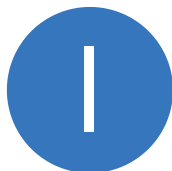
Лесни стъпки в посока откриваемост (Findability)

- На метаданните е присвоен уникален и постоянен идентификатор (PID)
- Данните са описани чрез подробни метаданни
- Метаданните ясно и изрично включват идентификатора на данните, които описват
- Метаданните са регистрирани или индексирани в ресурс с възможност за търсене

Лесни стъпки в посока достъпност (Accessibility)

- Метаданните могат да бъдат извлечени чрез своя идентификатор, като се използва стандартен протокол за комуникация
- Протоколът е отворен, безплатен и универсално изпълним
- Протоколът позволява процедура за автентификация и оторизация, когато е необходимо
- Метаданните са достъпни, дори когато данните вече не са налични

Лесни стъпки в посока оперативна съвместимост (Interoperability)

- Метаданните използват формален, достъпен, споделен и широко приложим език за представяне на знания
- Метаданните използват речници, които следват принципите FAIR
- Метаданните включват квалифицирани препратки към други метаданни

Лесни стъпки в посока повторна използваемост (Reusability)

- Метаданните са подробно описани с множество точни и съответстващи атрибути
- Метаданните се издават с ясен и достъпен лиценз за използване на данни
- Метаданните са свързани с подробна информация за произход
- Метаданните отговарят на стандартите на съответната общност

ЗАЩО Е ВАЖНО ДАНИТЕ НИ ДА СА FAIR?

Прилагането на принципите FAIR за научните данни дава множество предимства на учените, научните общности, научните инфраструктури и организации:

- помагат да се извлече максималния потенциал от данните и да се постигне максимално въздействие в резултат на повишената видимост и цитирания
- повишават възпроизводимостта и надеждността на изследванията
- спомагат за съгласуване с международните стандарти и подходи
- спомагат за формиране на нови партньорства с изследователи, бизнеси, политики и по-широката общност
- правят възможно намирането на отговори на нови научни въпроси
- използват нови иновативни научни подходи и инструменти

EOSC И FAIR

Европейският облак за отворена наука (EOSC) се стреми да направи така, че европейските учени да могат да се възползват максимално от науката, основана на данни, като предостави среда с безплатни, отворени услуги за съхранение, управление, анализ и повторно използване на данни от различни области. EOSC ще осигури платформа за европейски научни изследвания, включително мрежа от FAIR научни данни и услуги.

ДОКОЛКО ДАНИТЕ ВИ ОТГОВАРЯТ НА ПРИНЦИПИТЕ FAIR ?

Когато учените искат да определят доколко данните им отговарят на принципите FAIR и как да ги приложат в по-голяма степен, могат да си послужат със следните инструменти:

- Чек-лист "How FAIR are your data" (<http://doi.org/10.5281/zenodo.1065991>), или
- "A design framework and exemplar metrics for FAIRness" (<https://www.biorxiv.org/content/10.1101/225490v3>)

РЕСУРСИ

- Wilkinson, M., et al. (2016). "The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship", Scientific Data 3. <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>
- <https://www.openaire.eu>
- <https://www.eosc-portal.eu/>
- <https://www.fosteropenscience.eu/>
- <https://www.go-fair.org/>

www.ni4os.eu

NI4OS-Europe се финансира по програмата Хоризонт 2020 за наука и иновации на Европейския съюз съгласно споразумение за отпускане на безвъзмездни средства №857645